



„Debrecenben diáknak lenni fantasztikus volt!”

A debreceni népművelő-könyvtáros képzés jubileumi évkönyve : 1963–2003 / szerk. Goda Éva ; Suppné Tarnay Györgyi; kiad. a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola. – Debrecen : Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, 2003. 264 p. ISBN 963 7288 41 4

A debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola jubileumi évkönyvet adott ki 2003-ban, amely a helyi főiskolai népművelő-könyvtáros képzés negyven éves történetéről ad gazdag tényanyagból, szubjektív hangú visszaemlékezésekből és kultúrpolitikai dokumentumokból szerkesztett áttekintést. Debrecenben 1963-ban indult el a főiskolai végzettséget nyújtó képzés, és 1981-ig megszakítatlanul folyt a Tanítóképző Intézetben/Főiskolán.

A kezdeti „hőskorszak” történetét *Dr. Suppné Dr. Tarnay Györgyi* dolgozta fel (*A könyvtári szakemberképzés kezdetei Debrecenben, 1963-1981. Népművelő-könyvtáros szak*). Az egyetemi adjunktus szerző 1965–1980-ig a könyvtáros szak gyakorlati képzésében vett részt – akkor még intézeti majd főiskolai tanárként –, így a történeti tények ismertetése személyes tapasztalatokba ágyazottan valósulhatott meg dolgozatában. A képzés előzményeit fölvezető bevezetőből megtudhatjuk, hogy 1945 és 1962 között középfokú könyvtárosi szakképesítést csak szaktanfolyamokon szerezhettek a könyvtárakban dolgozók. Ehhez képest nagy előrelépést jelentett a szakma presztízsében a 24/1962. (VII. 14.) sz. kormányrendelet: „... a középfokú könyvtárosképzés az iskola-rendszerű oktatás része lett, a középiskolai végzettségre épülő 3 éves képzési idő nagyobb lehetőségeket teremtett a szakmai elmélyülésre, a nappali tagozatos képzési forma új perspektívákat nyitott az általános- és szakműveltség megszerzésére.” A Debreceni Tanítóképző Intézetben 1963 szeptemberében 41 nappali és 13 levelező hallgató kezdte meg tanulmányait a tanítói tagozat mellett működő népművelő-könyvtáros tagozaton. Noha e korszak – önmagát örökérvényűnek képzelő – politikai, ideológiai berendezkedése óhatatlanul nyomot hagyott a képzés célját és feladatait összegző megfogalmazáson, következőképpen az oktatott „általános alapozó tárgyakon” is, mégis tükrözi azt a felismerést, hogy immár komolyabb szakmai elvárásoknak kell eleget tenni: „A tanítóképző intézet népművelő-könyvtáros szakának feladata olyan korszerű ismeretekkel rendelkező, marxista világnézetű, szocialista erkölcsű, hivatásszerető szakemberek képzése, akik képesek a községi, üze-

mi művelődési otthonok, könyvtárak vezetésére, ill. nagyobb intézményekben önálló munkakörök ellátására.” A későbbiekben a Debreceni Tanítóképző Intézet feladatköre tovább bővült, mivel Budapesten (1964) és egyes megyeszékhelyeken (1969: Szeged; 1970: Miskolc; 1972: Szolnok) konzultációs központok alakultak, ahol „garantálni kellett a képzés egységes követelményeit, azonos vagy hasonló szakmai színvonalát”.

Tanulmányában külön foglalkozik a szerző az oktató-nevelő munka gyakorlatával, hangsúlyozva a képzés úttörő jellegét, a kísérletezés lehetőségét és a kötelezettségét és a nevelőmunkát megalapozó oktatói szemléletet, „amely a kultúrát, a tudást az értékskála őt megillető helyére emelte, a hallgatókban kialakította a permanens művelődés igényét, megismertette velük az önálló ismeretszerzés módszereit, lehetőségeit, intézményeit”. Példaként említi erre egyebek között a tudományos diákköri tevékenységet, a szakmai esteknek, vitafórumoknak, filmsorozatoknak, irodalmi előadásoknak stb. otthont adó ifjúsági klubot, a KELET '67 című főiskolai folyóiratot, amelyet népművelő-könyvtár szakos hallgatók szerkesztettek és az 1990-es évek elején is működő kollégiumi rádiót.

A képzés eredményeinek számbavételéhez több információforrás is kínálkozik. Egy – az addig végzett hallgatók teljes körére kiterjedő – 1975-ös felmérés szerint „a könyvtári munkaterületeken dolgozók 65,6%-a a kedvezőtlen körülmények ellenére is újra ezt a pályát választaná, 26,4%-uk elégedett, 53,5%-uk részben volt elégedett a könyvtári szakmával. A szolnoki konzultációs központ vezetőjének 1988-ban szerzett információi szerint a kihelyezett tagozaton oklevelet szerzett 284 hallgató 58%-a a szakma közvetlen gyakorlatában működött, 12,5%-uk a közművelődés országos, megyei, helyi irányításában, 20%-uk egyéb közgyűjteményekben, pedagógus- és újságírópályán stb. tevékenykedett. A pályaelhagyók aránya mindössze 5% volt. Fontos, a hallgatókat egzisztenciálisan is érintő eredményt jelentett a 2/1976. OM sz. rendelet, amely lehetővé

tette kiegészítő államvizsga letételét a tanítóképző intézetekben népművelő-könyvtár szakot végzettek számára. A kiegészítő vizsga a tanárképző főiskolai könyvtáros végzettséggel azonos képzettséget adott.

Dr. Suppné Dr. Tarnay Györgyi a Debreceni Tanítóképző Intézet/Főiskola népművelő-könyvtáros képzésének 18 évét árnyaltan, a volt hallgatók véleményeit is idézve értékeli tanulmánya végén. Ez az értékelés – mindent egybevetve – egyértelműen pozitív: „A képzés 18 éve alatt jelentős számú jó elméleti és gyakorlati szakmai felkészültségű, ismereteiket folyamosan továbbépítő, hivatásukat szerető, nyitott és kreatív szakembereket adott a társadalomnak.”

1976-tól napjainkig, 2003-ig Dr. Goda Éva főiskolai docens tanulmánya folytatja a könyvtári szakembereképzés történetének áttekintését. A népművelő-könyvtár szakos nappali tagozatos képzés 1975-ben megszűnt, és olyan 3 éves szakkollégiumi képzés váltotta fel, amely a tanítóképzés rendjéhez igazodott. A hallgatóknak kezdetben két szakkollégiumot kellett választaniuk, de az 1980/81-es tanévtől kezdődően már csak egyet. A felvehető szakkollégiumok között kapott helyet a könyvtári és a közművelődési szakkollégium is. A könyvtári képzés célja – az Oktatási Minisztérium elgondolása szerint – olyan tanítók képzése volt, akik „az iskolai nevelőmunkában tudják hasznosítani az elsajátított könyvtári ismereteket”, és „képesek az olvasási kultúra kialakítását döntően meghatározó általános iskolai könyvtári munka végzésére”. Noha e képzési forma időszakában a debreceni főiskolán fontos tudományos eredmények is születtek (pl. 1982-től egészen a képzés megszűnéséig pedagógiai innovációs kísérlet zajlott; különféle oktatási segédletek, bibliográfiai összeállítások jelentek meg), mégsem sikerült maradéktalanul pótolni a könyvtáros szakemberek hiányát. „Az 1990-es évek elejére nyilvánvalóvá vált, hogy ez a képzési forma nem felel meg a kor követelményeinek.” A debreceni főiskola – saját tapasztalataiból is okulva – vezető szerepet vál-

lalt a tanítóképzéshez kapcsolt 4 éves könyvtár szakos képzés tantervének, programjainak kidolgozásában. Ennek eredményeként az 1993/94-es tanévben megindulhatott az új képzési forma, a tanítókönyvtár szak. E kétszakos képzés magasabb óraszámú és új tantárgyak bevezetésével „*már szervesen illeszkedett az országos könyvtárosképzés struktúrájához*”. Az 1995/96-os tanév újabb változást hozott: a 4 éves tanító-könyvtár szak – a NAT szellemében – az informatika műveltségterülettel bővült. A társadalmi igények alakulását követve azután a 2002/2003-as tanévtől kezdődően új elnevezést kapott a könyvtár szak: a 129/2001. (VII. 13.) sz. Kormányrendelet értelmében most már informatikus-könyvtáros szaknak hívják. A szakon belül jelenleg az alábbi témakörökben hirdet speciálkollégiumot a főiskola:

- ☉ Iskolai és gyermekkönyvtári munka;
- ☉ Helytörténeti kutatómunka;
- ☉ Könyvkiadás;
- ☉ Régi, ritka könyvek.

A főiskola hallgatói számára biztosítják az áthallgatás lehetőségét, így módjukban áll egyetemi diplomát is szerezni a Debreceni Egyetem informatikus-könyvtáros szakán.

Dr. Goda Éva tanulmánya a vizsgált időszak történetének minden vonatkozását feltárja, így kitér az oktatók szakképzést támogató tudományos tevékenységre, a minőségbiztosítás tényezőire, a hallgatói véleményekre, az 1998/99-től kezdődően létező másoddiplomás levelező képzésre, a 120 órás szakirányú továbbképzésre, amelyre 2000-től biztosít lehetőséget az intézmény. Bemutatja a képzés infrastrukturális hátterét (pl. 1800 kötetes szakkönyvtári letéti állomány az informatikus könyvtáros szak szaktantermében; két korszerűen felszerelt számítógépes szaktanterem; számos egyéb könyvtár a városban, amely eszközháttérként áll a főiskola rendelkezésére stb.), és megismertet az informatikus könyvtáros szakon formálódó új tervekkel is. Végül összegzésként megállapítja, hogy „*főiskolánkon*

a könyvtáros szakemberképzés... mindvégig bővelkedett eseményekben, és izgalmas, váratlan feladatok elé állította és állítja jelenleg is a szak oktatóit, akik mindig megtalálták a megfelelő megoldásokat, és úttörő szerepet vállaltak a szakterület oktatásának fejlesztésében”. Aki még a tanulmányban leírtaknál is részletesebben kíván tájékozódni a témában, annak további bőséges adattárat kínál az irodalomjegyzék és a 7 darab – zömmel tanterveket, óra- és vizsgaterveket tartalmazó – melléklet.

A következő írásban *Dr. Soós Pál* nyugalmazott egyetemi tanár a népművelő-könyvtáros képzés helyét és szerepét vizsgálja művelődéspolitikánkban. Az 1950-es és 60-as években világszerte különböző kulturális-közművelődési szakok, tanszékek és intézetek alakultak, mely jelenség több okra vezethető vissza: erre az időszakra esett a tudományos-műszaki forradalom második nagy 20. századi hulláma, valamint a nyugat-európai és amerikai jóléti társadalmaknak a kialakulása; a szabadidő megnövekedésével és a tömegkommunikációs forradalommal, főként a televízió megjelenésével szükségessé vált a közművelődés-politikai ágazat ún. *professzionizációja*, azaz „a szakterület magasan képzett hivatásos szakemberekkel történő ellátása”. Nálunk mindez jelentős fáziskésésekkel, arányeltolódásokkal és sajátos hazai történelmi eseményekkel színezve ment végbe. Mert bár az 1956-os forradalom és szabadságharc után a merev, dogmatikus kultúrpolitikát egy liberálisabb színezetű művelődéspolitikára váltotta fel, az 1958-as „művelődéspolitikai irányelvek” mégis azt a szándékot tükrözték, hogy az egész kulturális és közművelődési rendszert a politika közvetlen kiszolgálójává tegyék. A hivatalos művelődéspolitikai pártirányelveken kívül azonban más tényezők, kulturális-szellemi befolyások is érvényesültek. Az oktatásirányításban, a Népművelési Intézetben, az illetékes helyi kulturális köz-és szakigazgatási vezető pozíciókban számos olyan szakember dolgozott, akik „*a magyar nép és nép-nemzeti kultúra iránt elkötelezett emberek voltak*”. Nagyrészt ennek köszönhető, hogy „a

marxizmuson kívül, mellett és leginkább „alatt” a népművelő-könyvtáros szak szellemiségét, kulturális arculatát és „filozófiáját” nem kis mértékben meghatározták: az Eötvös József által elindított magyar tanítóképzés nemes hagyományai, alapelvei; a *magyar népi írók és népi mozgalom* egész gondolatvilága, népfőiskolai mozgalma; a *Karácsony Sándor* által irányított szabadművelődési mozgalom és korszak... hagyományai, szelleme; a *NEKOSZ-mozgalom* ifjúsági és felnőtt nevelési tapasztalatai; és nem utolsósorban *Debrecen... protestáns nemzeti szellemű kultúrája*. Dr. Soós Pál, aki 1963 és 1968 között a népművelő-könyvtár szak oktatója volt, további kutatások, szakdolgozatok, szemináriumok témájával ajánlja a magyarországi felsőfokú közművelődési szakemberképzés történetét.

Szurmay Ernő nyugalmazott könyvtárigazgató azt fejtegeti pár oldalas dolgozatában, hogy mit tett a Debreceni Tanítóképző a régiók közművelődéséért. Mivel az 1960-as években „*az ország keleti felében különösen érződött a szakemberek hiánya*”, hasznos felismerés és jelentős döntés volt a Debreceni Tanítóképző Intézet akkori vezetői részéről a kihelyezett konzultációs központok létesítése. A cikkíró részletesebben a szolnoki konzultációs központ tevékenységét veszi górcső alá, mert annak működését, szervezettségét és tartalmi munkáját „kicsit modellértékűnek” tartja. „A legnagyobb elismerés hangján szól” arról az oktató-nevelő munkáról, amelyet a helyieken (Szolnok Megyei Könyvtár valamint Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ) kívül a Tanítóképző Intézet tanárai végeztek. *Szurmay Ernő* – a szolnoki konzultációs központ egykori vezetője – az előző dolgozatok szerzőivel egybehangzóan úgy vélekedik, hogy a népművelő-könyvtáros képzés jól töltötte be hivatását.

Dr. Mesterházy Károlyné és *Dr. Demeter Mátyásné* tanulmánya a Debreceni Tanítóképző Főiskola Könyvtárának 1959 és 2003 közötti történetét dolgozta fel. A szerzőpáros első tagja 1973-tól 1985-ig vezette a főiskolai könyvtárt, szerzőtársa pedig őt váltotta 1986-ban a vezetői poszton, így adatgaz-

dag dolgozatukat kellő személyes tapasztalattal és rálátással írhatták meg. A tanulmány főlvázolja a könyvtár elhelyezésének, dolgozói létszámának alakulását, képet ad a könyvtári állomány fejlődéséről, az állományfeltárás, az olvasószolgálat és tájékoztató munka jellemzőiről, a könyvtár és az oktatás kapcsolatáról, valamint a főiskolai könyvtár közművelődési tevékenységéről. Végül az utolsó két évtized szakmai eredményeit és változásait mutatják be a szerzők, jelezve, hogy sem az egyikben, sem a másikban nem szűkölködtek: „*Nem kis büszkeséggel mondhatjuk el, hogy könyvtári munkánkban nagy utat tettünk meg, mert eljutottunk az egydimenziós cédulakatalógustól a sok szempontú visszakeresést kínáló elektronikus katalógusig.*” Az 1999 óta nyilvános és évenként átlag 3000 dokumentummal gyarapodó könyvtár a magyar könyvtári rendszer egészében is jól ismert „helyszűkével” küzd: „*Legnagyobb... gondunk a könyvtár szűkös elhelyezése, a lassan már elviselhetetlenné váló zsúfoltsága, amely egyre nagyobb gondot és nehézséget jelent szakmai feladataink magas színvonalú ellátásában.*” A végkicsengés mégis bizakodó: „*A főiskola jelenlegi vezetése... mindent megtesz a körülmények javításáért, és legutóbb felcsillant egy új könyvtár építésének a lehetősége is, amelyben nagyon reménykedünk.*”

A kötet első részének folytatásaként következnek az „Életutak, visszaemlékezések”. Ezek a személyes hangvételű – nyelv-irodalmi szempontból szükségképpen különböző színvonalon megformált – írások közös nevezőre hozhatók a tekintetben, hogy valamennyi a hála és a szeretet hangján szól az egykori „alma materról”. „*Debrecenben diáknak lenni fantasztikus volt!*” – írja az egyik 1972-ben végzett „öregdiák”. Szintén ennek az évfolyamnak volt a hallgatója *Dr. Tibori Tímea*, aki jelenleg az MTA Szociológiai Kutatóintézet tudományos igazgatóhelyettese, kandidátus. Ő így emlékszik vissza a debreceni diákévekre: „*Jó volt iskolába járni. És hiába telt el harminc év, alig halványultak el az arcok, a sok-sok emlék, amely a többiekhez vagy a tanulás él-*

ményéhez köt. Felejthetetlenül gazdag éveket töltötünk együtt, amiért hálásan gondolok tanáraimra és diáktársaimra.” Az életutak különbözőek, szerterágazóak. Van, akit az azóta radikálisan megváltozott világban – beleértve a könyvtáros és népművelő pályát is – számos kudarc, frusztráció ért: „Ötletemet ugyanúgy nem méltányolják, mint Amerikában, a KATALIST nevű levelezőlistára feltett kérdéseimre nem kapok választ... Ismerek olyanokat is, akik vezető állásba kerülve a legotrombább módon, erővel kormányoznak, miután a pályánkon szükséges lelkesedésnek a csúját is kiirtották.” De e jelenkori látélet írója is nosztalgiával gondol „a hatvanas-hetvenes évekre, amikor volt politikusok, professzorok, jogászok is dolgoztak a könyvtárakban (igaz, büntetésből), és ha hivatalosan esetleg nem is, de informális tekintélyük mindenképpen volt”. A „karrier” különbözőek, de a közös és életerős gyökerek megléte még a kívülálló számára is érzékelhető ezekből az írásokból.

A jubileumi évkönyv második, jóval kisebb terjedelmű része a „Kultúrpolitikánk az EU-csatlakozás időszakában” összefoglaló címet kapta.

Az első írásban Koncz Erika (NKÖM, közgyűjteményi és közművelődési helyettes államtitkár) a kormány és a NKÖM kulturális politikájának alapelveit, gyakorlatát és terveit ismerteti. Megtudhatjuk, hogy „a minisztérium feladatának tartja a legtágabban értett nemzeti hagyományok, az európai horizontú tudományos és művészi alkotóképesség védelmét, támogatását, amit szervesen összekapcsol az egyetemes emberi kultúra sokféleségének otthont adó, nyitott és befogadó szellemi élet ösztönzésével”. Továbbá: „A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma szeretné növelni a kulturális és közművelődési terület érdekében dolgozó értelmiség közszolgálati szerepét, a felelősségteljes kezdeményezések, aktivitások számát, a magas szintű produktumok körét. Javítani kívánja a kulturális szakemberek egzisztenciá-

lis helyzetét.” (Vajon megnyugtatók-e ezek a – 2003-ban megfogalmazott – gondolatok a fentebb idézett „látélet” szerzőjét és mindazokat, akik korábban vagy azóta egzisztenciális bizonytalanságba, szakmai kényszerpályára/peremhelyzetbe kerültek, netán munkanélküliek lettek?)

Kovácsné Bíró Ágnes (NKÖM, Közművelődési Főosztály) arról értekezik, hogy miként valósul meg „a kulturális szellemi örökség védelme Magyarországon” – bemutatva azokat az intézményeket, amelyek kiemelt szerepet töltenek be a vizsgált területen (Hagyományok Háza; Európai Folklór Intézet; Néprajzi Múzeum; Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet; A magyar népzene kutatás műhelye a Magyar Tudományos Akadémián).

A kultúrpolitikai dokumentumok sorát egy először 1998-ban megjelent cikk zárja, amelyben Dr. Skaliczki Judit (NKÖM, Könyvtári Osztály) az Európai Unió és a hazai könyvtárügy várható kapcsolatát elemzi, bemutatva azokat a keretprogramokat és tematikus programokat, amelyek a cikk írása idején formálódtak. Azt csak sajnálhatjuk, hogy – noha azóta öt év eltelt, és feltehetően ezen a területen is sok minden változott, alakult – a legfrissebb fejleményekről nem találunk beszámolót a kötetben.

Az évkönyvet – mellékletként – a debreceni népművelő-könyvtáros képzésben részt vevő oktatók és a végzett hallgatók névjegyzéke, valamint a legendás diákélet eseményeit megörökítő fotók sora zárja. A képmellékletek segítségével ismét „visszacsatlathatunk” a kötet első részéhez, a sok tanulságot hordozó kor- és oktatástörténethez. Sőt: a fotókról ránk tekintő derűs fiatalok láttán (zömmel az 1960–70-es évekből!) könnyebben elfeledjük azt a halvány elégedetlenséget is, amit az amúgy érdekes és hasznos évkönyv műfaji, tartalmi és stiláris egyenetlensége okozott.

Éger Veronika